

III. MATERIALE ȘI DOCUMENTE

DIN LEGĂTURILE LUI FR. MIKLOSICH CU A. I. ODOBESCU, B. P. HASDEU ȘI IOAN BOGDAN

G. MIHĂILĂ

Numele lui Fr. Miklosich, figura cea mai impunătoare a slavisticii europene din a doua jumătate a sec. al XIX-lea¹, a devenit cunoscut în România în special după publicarea lucrărilor sale consacrate limbii române și raporturilor ei cu limbile slave: *Die slavischen Elemente im Rumunischen* (Viena, 1861, extras din «Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften», Bd. XII), *Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen* (Viena, 1868, extr. din «Denkschr.», Bd. XV), *Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmatinischen Alpen und den Karpaten*, scrisă în colaborare cu Em. Kałużniacki (Viena, 1879, extr. din «Denkschr.», Bd. XXX), *Rumunische Untersuchungen: Istro- und macedorumunische Sprachdenkmäler* (Viena, 1881—1882, extr. din «Denkschr.», Bd. XXXII, XXXIII), *Beiträge zur Lautlehre der rumunische Dialekte. Vocalismus, I—III, Consonantismus, I—III, Lautgruppen* (Viena, 1881—1883, extr. din «Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akad. der Wissenschaften», XCVIII, 2, Heft. XCIX, C, CI, CII) și altele².

Aceste lucrări, precum și cercetările sale capitale în domeniul slavisticii, care făceau dovada unui interes statornic — în cadrul unor preocupări mai largi — față de limba română, l-au pus în legătură directă cu unii filologi și istorici din țara noastră, printre care se numără în primul rând A. I. Odobescu, B. P. Hasdeu și Ioan Bogdan, și au făcut să fie ales în 1880 membru de onoare al Academiei Române.

În cele ce urmează ne propunem să insistăm, mai întâi, pe baza unor documente inedite, asupra legăturilor directe pe care marele savant sloven le-a avut cu scriitorul Alexandru Odobescu, unul din primii filologi români care s-a ocupat de istoria vechii culturi românești.

Citind în «Revista română» articolul lui Odobescu, *Despre unele manuscrise și cărți tipărite, aflate în mănăstirea Bistrița* (vol. I, 1861, p. 703—742; 807—830; vol. II, 1862, p. 107—120), Miklosich a fost atras — cum presupusese, de altfel, Odobescu — de un important manuscris slavon sîrb din sec. al XIV-lea, și anume *Psaltirea cu tilc*, scrisă la 1346 de Ioan Bogoslovul pentru Branko Mladenović (descrișă în vol. I, p. 709—725)³. Savantul sloven îi scrie în 1870 lui Odobescu, cu rugămintea de a-i îlesni împrumutarea manuscrisului pentru a-l studia cîtva timp. Odobescu îi răspunde, sugerîndu-i să ceară oficial împrumutarea manuscrisului, și intervine personal la ministrul cultelor și instrucțiunii publice, căruia îi înaintează cererea originală a lui Miklosich.

¹ Vezi V. Jagić, *История славянской филологии*, St. Pb., 1900, p. 715.

² Vezi Ioan Bogdan, *Franz Miklosich*, «Revista nouă», II, 1889, p. 111—115; L. Șăineanu, *Istoria filologiei române*, București, 1895, p. 217—227, 245—246; I. A. Candrea, *Elemente române în limbile slave*, «Noua revistă română», I, 1900, nr. 9 p. 399—409; G. Mihăilă, *Locul lui Franz Miklosich în studiarea elementelor slave din limba română*, Rsl, VI, 1962, p. 209—220.

³ Odobescu făcuse în 1860 o călătorie de studii prin județele Argeș și Vâlcea pentru a cerceta în calitate de membru al «comisiei documentale», monumentele vechi de cultură, printre care și Mănăstirea Bistrița. Vezi A. I. Odobescu, *Însemnări din călătoria făcută în 1860—61 în județele Argeș și Vâlcea cu însărcinarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice*, Cl., XLIX, 1915, p. 1134—1140; *Impresiile din călătoria arheologică a lui Alexandru Odobescu în 1860*, ibid., LIV, 1922, p. 703—720, LV, 1923, p. 15—20; *Însemnări despre monumentele istorice din județele Argeș și Vâlcea — călătorie făcută în 1860*, ..., ibid., LXVII, 1934, p. 636—631 (publicate postum); T. Vianu, *studii introductive la A. I. Odobescu, Opere*, vol. I, ESPLA, București, 1955, p. 28—33; A. I. Odobescu, *Pagini regăsite. Studii și documente*, ediție îngrijită de Geo Șerban, EPL, București, 1965, p. 313—320.

Adresa lui Odobescu către ministrul cultelor și instrucțiunii publice, înregistrată cu nr. 5931, la 3 noiembrie 1870, scrisoarea lui Fr. Miklosich din 10 august 1870 către ministru și răspunsul Ministerului adresat lui Odobescu la 4 noiembrie 1870, cu nr. 10. 854, au fost descoperite de prof. T o m a G. B u l a t la Arhivele Statului din București (*Ministerul cultelor și instrucțiunii publice. Administrative*, an. 1870. Dos. nr. 254, f. 2—4)¹. D-sa a avut bunăvoința să le copieze și, împreună cu facsimilul scrisorii lui Miklosich, să ni le încredințeze spre publicare în «Romanoslavica». Folosim și acest prilej pentru a-i exprima aici mulțumirile noastre.

Iată textele:

I.

Ministerul Cultelor
No. 5931, 3 nov. 1870

Domnule Ministru,

Printre cărțile vechi adunate de subscrisul în bibliotecile unora din monastirile de peste Olt și aduse în București la anul 1861 după dezlegare ministerială, se află un prețios manuscris slavon care conține Psaltirea cu comentarii de Branco Mladenovici, scrisă pe pergament în Serbia, la anul 1346.

Această carte, despre care am vorbit atît în rapoartele adresate de mine Ministerului în urma misiunilor arheologice ce mi-au fost încredințate în anii 1860 și 1861, cit și într-un articol critic publicat în Revista Română, a rămas încă de atunci în păstrarea mea, împreună cu alte cărți vechi, pentru care am dat chitanție Ministerului. Din publicațiunea mea, celebrul profesor din Viena Fr. Miklosich, membru al mai multor Academii și cel mai de frunte slavist al timpului nostru, aflînd despre zisul manuscris, mi-a scris sunt cîteva luni spre a-mi arăta dorința ce are de a studia cu deamănuntul acest vechi text slavon, care pînă acum este cu totul necunoscut publicului învățat. I-am răspuns că spre a-l putea avea a mîna în străinătate, este necesitate ca D-lui să adreseze cerere oficială către Domnia voastră. Urmînd povătuirile mele, D-l Miklosich m-a însărcinat acum a vă prezenta alăturata sa epistolă și a mijloci pe lingă D-voastră ca să i se îndeplinească legitima curiozitate de erudit specialist.

Viu dar, Domnule Ministru, a vă ruga și din parte-mi ca să mă autorizați a trimite Domnului Miklosich, la Viena, manuscriptul ce este în a mea păstrare, lăsînd ca D-lui să determine însuși timpul la care se angajează a-l înapoia în țară spre a reîntra în Biblioteca națională din București, a cărui proprietate este acest monument filologic.

Cred chiar, Domnule Ministru, că la caz cînd D-l Miklosich ar voi să se angajeze a publica o edițiune critică a acestui prețios manuscris inedit și important pentru limbistica și chiar pentru istoria țărilor dunărene, statul nostru nu s-ar refuza a face cheltuielile neînsemnate a tipăririi.

Primiți, Vă rog, Domnule Ministru, încredințarea deplinei mele considerațiuni,
Odobescu

D-sale
Domnului Ministru
Secretar de Stat la Departamentul
Cultelor și Instrucțiunii publice.

Rezoluția ministrului: «Se va acorda manuscriptul pe termen de 6 luni, cum o cere D-l Miklosich, și se va autoriza D. Odobescu a-l elibera. Buc. în 3 nov. 1870, P. P. Carp»¹.

II.

Votre Excellence !

La Bibliothèque Nationale de Bucarest conserve un manuscrit du XIV siècle contenant une version slave des psaumes avec un commentaire. La description de ce manuscrit que Mr. A. Odobesco a fait insérer dans la Revista Romana de 1861, fait voir son importance pour la connaissance de la langue ecclésiastique des Slaves. Occupé depuis des années de l'étude

¹ Întîrzierea lui Odobescu se explică prin faptul că din aprilie pînă în octombrie 1870 s-a aflat în călătorie de studii prin Europa (*Pagini regăsite*, p. 341—345).

² Dosarul citat, f. 3.

de cette langue, je prends la liberté de prier Votre Excellence de vouloir permettre que le dit manuscrit me soit envoyé pour l'espace de six mois.

Agréez, Monsieur le Ministre, l'expression de mon plus profond respect.

Vienne le 10 Août 1870.

Fr. Miklosich¹

Traducerea:

Exelența Voastră !

Biblioteca Națională din București păstrează un manuscrit din sec. al XIV-lea cuprinzând o versiune slavă a psalmilor cu comentariu. Descrierea acestui manuscrit pe care D-l A. Odobescu a publicat-o în Revista Română din 1861 permite să se vadă importanța lui pentru cunoașterea limbii bisericești a slavilor. Ocupat de mai mulți ani cu studiul acestei limbi, îmi iau libertatea să rog pe Exelența Voastră a binevoi să permită ca susmenționatul manuscrit să-mi fie trimis pentru șase luni.

Primiți, Domnule Ministru, expresiunea celui mai profund respect.

Viena, 10 august 1870.

Fr. Miklosich

În urma acestui demers și a aprobării ministrului, cu adresa nr. 10. 854 din 4 noiembrie 1870² i se comunică lui Al. Odobescu că este autorizat să trimită « D-lui Fr. Miklosich la Viena » manuscritul respectiv, cu indicația ca, la restituire, să-l depună la Biblioteca statului, a cărei proprietate este³.

Manuscritul a fost trimis într-adevăr, după cum rezultă din indicațiile date de Miklosich în articolul său publicat nu peste mult timp, în 1872, în revista « Starine » de la Zagreb: *Psaltir s tumačenjem pisan 1346 za Branka Mladenovića* (IV, 1872, p. 29—62)⁴, în care dă o descriere a manuscritului, a particularităților sale lingvistice și extrase din text. « Domnul A. I. Odobescu — spune Miklosich — descrie în « Revista română pentru științe, literatură și arte », I, 1861, noiembrie și decembrie, p. 703—742, patru manuscrise slave din mănăstirea Bistrița. Printre ele merită să fie studiată mai îndeaproape *Psaltirea cu tilc* a lui Branko Mladenović. Mulțumesc domnului ministru al instrucțiunii publice pentru bunăvoință și domnului A. I. Odobescu pentru sprijinul prietenesc, datorită cărora am putut studia în voie, la Viena, manuscritul » (p.1).

Faptul este confirmat și de o scrisoare a lui Al. Odobescu, adresată președintelui Societății științifice sîrbe din Belgrad (viitoarea Academie sîrbă de științe și arte), în care mulțumește pentru trimiterea publicației « Glasnik » și oferă, în schimb, câteva volume din « Revista română », în care se află și lucrări de-ale sale. Iată pasajul care ne interesează aici din scrisoarea datată 14 iunie 1871, ce se păstrează în Arhivele Academiei sîrbe de științe și arte din Belgrad (nr. 116 pe 1871), publicată recent într-un articol al prof. Radu Flora (Universitatea din Belgrad)⁵: « on y trouvera . . . une indication intéressante pour les antiquités littéraires de la Serbie, dans une notice que j'ai publiée dans le Ier volume de la Revista Romana, page 709 et sqq. Le manuscrit dont je donne la description dans cette courte notice a été envoyé dernièrement par moi à Mr. Fr. Miklosich, qui s'en occupe en ce moment »⁶.

Dar cu aceasta nu se încheie « istoria » studierii manuscritului. Mai târziu, după 35 de ani, elevul și continuatorul lui Miklosich, slavistul croat V. Jagić — el însuși membru de onoare al Academiei Române din 1904⁷ — publică cunoscuta *Psaltire* de la Bologna scrisă în slavona medibulgară după 1230: *Psalterium Bononiense*, Viena-Berlin-Petersburg, 1907. În această monumentală ediție Jagić dă, pe lângă textul *Psaltirii* de la Bologna, și variante din alte manuscrise slavone, printre care *Psaltirea* lui Branko Mladenović, numită de el *Codex Bucurestinus*.

¹ *Ibidem*, f. 4.

² *Ibidem*, f. 2.

³ Ulterior, manuscritul a intrat, împreună cu fondul de la Muzeul de antichități, în Biblioteca Academiei Române, unde se află și astăzi, la secția manuscrise slave, nr. 205, fiind cel mai vechi manuscrit slav datat (câteva manuscrise, slave nedatate aparțin sec. al XIII-lea). Vezi P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I, Ed. Academiei, 1959, p. VI—VII, IX—X; descrierea la p. 300—301.

⁴ La Biblioteca Academiei se află sub cota nr. II 108299 un extras cu articolul lui Fr. Miklosich.

⁵ Din relațiile lui Alexandru Odobescu cu iugoslavii, « Revista de istorie și teorie literară », t. XIII, 1964, p. 169—177 (scrisoarea la p. 171—172, facsimile la p. 173—175).

⁶ Traducerea scrisorii a apărut în « Universul literar », XLV, nr. 1 din 1929 (cf. *ibid.*, p. 172).

⁷ Vezi A.A.R. Seria II, Tom. XXVI, 1903—1904. Partea adm. și dezb., București, 1904, p. 190—192. Votul a avut loc la 23 martie 1904, la propunerea elevului și prietenului său Ioan Bogdan și a altor academicieni filologi și istorici: B. P. Hasdeu, Gr. Tocilescu, I. Bianu ș.a.

« La baza ediției am pus cele două codice menționate mai sus (Pogodinianus și Bononiensis) — scrie Jagić în prefață —, dar mai există alte două codice deosebit de importante, scrise la mijlocul sec. al XIV-lea: Sophiensis, de proveniență bulgară, și Bucurestinus, de proveniență sîrbă, de care nu am putut să fac abstracție. Primul, cu permisiunea Societății literare bulgare din Sofia, și al doilea, cu aceea a Ministerului instrucțiunii publice din București, mi-au fost trimise cu o rară bunăvoință, la Viena unde au fost păstrate peste patru ani» (p. IX). « Nume-roase variante — precizează savantul croat mai departe — pe care mi le-au oferit din belșug Sophiensis și Bucurestinus mi-au fost de mare folos la note, în care am menționat cu grijă toate diferențele prezentate de cele două codice, cu excepția celor ortografice, pe care am considerat de prisos să le însemnez» (p. IX—X)¹. Imediat după apariția cărții, Jagić trimite un exemplar Academiei Române, în semn de recunoștință: « De la Legațiunea țării la Viena — consemnează procesul verbal al ședinței Academiei Române din 26 martie 1907 — se primește publicațiunea trimisă în dar de d-l V. Jagić, membru onor al Academiei, intitulată *Psalterium Bononiense* — frumoasă edițiune a Psaltirei slavonești cu comentarii, întocmită de pe trei manuscrise vechi², dintre care unul de la 1346 aflător astăzi în Biblioteca Academiei Române »³.

Ca o expresie a aprecierii operei sale științifice în țara noastră, Fr. Miklosich, a fost ales, la 15/27 aprilie 1880, membru de onoare al Academiei Române, la propunerea lui B. P. Hasdeu, semnând de asemenea de T. Maiorescu, Al. Papadopol-Callimach, episcopul Melchisedec, N. Quintescu și Vasile Maniu⁴: « În conformitate cu art. 30 și 32 din Statutele Academiei Române, subscrișii propun de membru onor al Academiei din Viena — profesor la Universitatea din Viena și membru al Academiei din Viena. Hasdeu, Melchisedec, Maniu, Al. Papadopol-Callimach, T. Maiorescu, Quintescu »⁵.

Prin scrisoarea nr. 818, din 2/14 mai 1880, Academia Română îi făcea cunoscut marelui slavist alegerea sa ca membru de onoare:

Academia Română
No. 818

București, 1880 mai 2/14

Monsieur,

L'Académie Roumaine, appréciant les mérites éminents qui vous distinguent et l'intérêt tout spécial que vous portez dans vos écrits à la langue et l'histoire des Roumains, vous a decerné, dans sa séance du 15/27 Avril — 1880, le titre de *Membre honoraire*.

Je me fais, Monsieur, un vrai plaisir de vous communiquer cette décision et vous prie en même temps de bien vouloir agréer l'assurance de ma très haute considération.

Le Président

Ion Ghica

Le Secrétaire Général
Hasdeu

À Monsieur Fr. Miklosich⁶.

Traducerea:

Domnule,

Academia Română, apreciind meritele excepționale care vă disting și interesul deosebit pe care-l manifestați în lucrările Dvs. pentru limba și istoria românilor, v-a decernat, în ședința sa din 15/27 aprilie, titlul de *membru de onoare*.

¹ Vezi și Appendices: VI. De psalterio serbico, anno MCCCXL VI scripto, hodie Bucurestino, p. 830—838, și pl. XVIII—XIX, care reproduc două pagini din manuscris.

² În realitate, patru.

³ Vezi A.A.R. Seria II, Tom. XXIX, 1906—1907. Partea adm. și dezb. București, 1907, p. 145. Cartea se află în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, sub cota II 7634.

⁴ Analele Academiei Române. Seria II, tomul II, secțiunea I. Partea adm. și dezbaterile, București, 1881, p. 442. Propunerea fusese înaintată în ședința din 11/22 aprilie a aceleiași sesiuni generale din 1880 (*ibidem*, p. 402—403). Numele lui Odobescu lipsește de pe acest document, întrucât el se afla în acel timp la Paris. Vezi A.L. Odobescu, *Pagini regăsite*, p. 366—367.

⁵ Textul propunerii, scrisă de Hasdeu, se păstrează în Arhiva Academiei Române. Dosar A 1, 1880, f. 57. Mulțumim și cu acest prilej conducerii Arhivei Academiei pentru bunăvoința de a ne fi pus la dispoziție acest text și cele două scrisori comunicate mai jos.

⁶ *Ibidem*, f. 168 (nr. vechi): conceptul scrisorii expediate. Concomitent s-a trimis o scrisoare cu conținut identic filologului german Lorenz Diefenbach, ales membru de onoare al Academiei Române în aceeași ședință.

Votre Excellence!

La Bibliothèque Nationale de Bucarest conserve un
manuscrit du XIV. siècle contenant une version slave des psau-
mes avec un commentaire. La description de ce manuscrit
que Mr. C. Octobresco a fait insérer dans la Revista Ro-
manca de iată, fait voir son importance pour la connais-
sance de la langue ecclésiastique des Slaves. Occupé
depuis des années de l'étude de cette langue, je prends
la liberté de prier Votre Excellence de vouloir per-
mettre que le dit manuscrit me soit envoyé pour
l'usage de six mois.

Acceptez, Monsieur le Ministre, l'assurance de
mon plus profond respect.

Jeune le 10 août 1870.

Fr. Miklosich

Scrisoarea lui Fr. Miklosich din 10.VIII.1870 către ministrul cultur.
Arhivele statului din București, Ministerul culturii și instrucțiunii publice. Administrative,
an. 1870. Dos. nr. 254.

reg. 7 mai 1880
N° 828.

170
170

Hochgeehrter Herr!

Eben erhalte ich das Diplom der
Academia Romana als Ehrenmitglied!

Wollen Sie gütigst dem Herren Pras-
identen und den Mitgliedern der Acade-
mie für diese hohe Auszeichnung meinen
verbindlichsten Dank ausdrücken.

Genehmigen Sie, Hochgeehrter Herr, die
Versicherung meiner befonderen Hochachtung
und Dankbarkeit.

Wien 17. Mai 1880.

Fr. Miklosich

Îmi face, Domnule, o adevărată plăcere să vă comunic această hotărîre și vă rog în același timp să binevoiți a primi asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Președinte

Ion Ghica

Secretar General
Hasdeu

Domnului Fr. Miklosich.

Iată acum și scrisoarea de mulțumire pe care a trimis-o Fr. Miklosich la 17 mai (stil nou) 1880¹:

Reg. 7 mai 1880

No. 828

Hochgeehrter Herr!

Eben erhalte ich das Diplom der Academia Romana als Ehrenmitglied.

Wollen Sie gütigst dem Herrn Praesidenten und den Mitgliedern der Academie für diese hohe Auszeichnung meinen verbindlichsten Dank ausdrücken.

Genehmigen Sie, Hochgeehrter Herr, die Versicherung meiner besonderen Hochachtung und Dankbarkeit.

Wien 17. Mai 1880.

Fr. Miklosich

Traducerea:

Mult stimată Domnule!

Tocmai acum am primit Diploma de membru de onoare al Academiei Române.

Binevoiți, vă rog, a transmite Domnului Președinte și membrilor Academiei mulțumirile mele călduroase pentru această înaltă distincție.

Primiți, vă rog mult stimată Domnule, asigurarea profundului meu respect și mulțumirile mele.

Viena, 17 mai 1880.

Fr. Miklosich

★

La cîțiva ani după această alegere, prin 1887—1888, pe cînd avea vîrsta înaintată de 75 de ani, Fr. Miklosich a fost vizitat la Viena de tînărul, pe atunci, Ioan Bogdan, care i-a închinat în 1889 rînduri de o rară căldură și apreciere obiectivă. Rămînînd impresionat de interesul pe care Miklosich îl manifesta față de poporul și limba română, față de filologia românească, ale cărei succese le înregistra cu satisfacție, Ioan Bogdan prezintă cititorilor români viața și operele marelui slavist, insistînd în special asupra celor care se referă direct la limba română. Subliniînd probitatea științifică și modestia savantului aproape octogenar, Ioan Bogdan scrie: „Miklosich a dat totdeauna dreptate predecesorilor săi, și niciodată n-a căutat să-și mărească meritele sale personale. Cînd am avut ocazie a-i vorbi odată de meritele sale pentru studiul limbii noastre, cu obicinuita-i modestie mi-a răspuns: «am făcut ce am putut și cu materialul ce l-am avut la îndemînă; mă bucur că D-voastră ați început a face mai mult decît mine; aceasta e singura mulțumire a mea: a vedea că alții completează și îndreaptă lucrările mele». Am reprodus aceste cuvinte ale lui Miklosich — adaugă Ioan Bogdan —, căci ele arată cu cit interes și cu cită simpatie acest învățat s-a ocupat de limba noastră; aceasta ne îndeamnă a aprecia și noi cu aceeași simpatie lucrările sale”².

★

Documentele și informațiile pe care le-am reprodus mai sus reprezintă, așadar, cîteva momente din istoria relațiilor internaționale ale științei românești, o dovadă a sprijinului dezinteresat pe care filologii români l-au dat pentru progresul studiilor de slavistică. Ele ne procură satisfacția de a avea în față două texte inedite ale marelui slavist Fr. Miklosich — primele descoperite în România — și altul al distinsului scriitor și învățat român Alexandru Odobescu, care, printre numeroasele domenii pe care le-a ilustrat în mod strălucit, a acordat o atenție deosebită și cercetărilor de slavistică. În același timp, avem în față documente noi privind aprecierea înaltă de care s-au bucurat în țara noastră reprezentanții de seamă ai slavistici internaționale, alături de alți savanți, care au fost aleși membri de onoare ai Academiei Române.

¹ Scrisoarea a fost comunicată în ședința din 9 mai a Academiei Române de către președintele ei, I. Ghica (A. R. Seria II, tom. III, secț. I. Partea adm. și dez., București, 1882, p. 3), și se păstrează în Dosar A1, 1879, II, vol. XI—XII, fila 170 (nr. vechi).

² I. B o g d a n, *art. cit.*, p. 112—113.